

EMLÉKEZZÜNK

A parasztságot ért „törvényességek” és törvényteleniségek Püspökladányban*

Az 1950-es évek elején a mezőgazdasági népesség, különösen pedig az egyénileg gazdálkodók sorsának alakulását befolyásoló tényezők közül föltétlenül szólni kell a termelés központi irányításáról, a beszolgáltatásról, és – legfontosabbként – a termelőszövetkezetekről, azok szervezéséről, gazdálkodásáról. Az egészen rendkívüli módon központosított politikai és gazdasági irányítás időszakában ezek a körülmények természetesen túlnyomó részben az országos elképzeléseknek – mármint a központi elképzeléseknek – megfelelően alakultak, de emellett bizonyos helyi sajátosságok is érvényesültek.

*

A mezőgazdasági termelés megfelelő feltételeinek hiányát a hatóságok részben szerződéskötések erőszakolásával, részben pedig képtelenebbnél képtelenebb rendszerint ugyancsak mesterségesen kieroszakolt „versenyekkel” próbálták ellensúlyozni. Ma már nehéz volna eldönteni, hogy azok a helyi vezetők, akik akkoriban – halálosan komolyan – meghirdették ezeket a „versenyeket”, valóban hittek-e abban, hogy ezek visszahozzák a parasztság hatalmasan elment munkakedvét, vagy ők is csak továbbították a felülről jött utasításokat, mímelve reményt, haragot, aggodalmat... Akár így volt, akár úgy – sok szenvedést okoztak módszereikkel, a ladányiaknak csakúgy mint máshol, szerte az országban.

Egy-egy ilyen *kampányszerűen meghirdetett verseny* rendszerint azonos recept szerint bonyolódott le: nagy lelkesedéssel indult és többnyire a teljes közönybe fúlt. Arról, hogy mi is lett tulajdonképpen a néhány hónapja meghirdetett ilyen-olyan versennyel, rendszerint hallgatnak a korabeli források. Tipikus eset az 1950. évi őszi szántási verseny. Szeptember 27-én a bihartertoldiak azzal a felhívással fordultak a megye községeihez, hogy október 22-re, a tanácsválasztás napjára fejezzék be az őszi szántást. Püspökladány lelkesen csatlakozik a felhíváshoz. Csatlakoznak a hajdúdorogiak is, de egyúttal javasolják, hogy ne 22-re, hanem már október 18-ára fejezzék be, és ne csak a szántást, hanem a vetést is. Ezután a vállalás teljesítése a következőképpen alakul százalék szerint a járásban:

	szántás	vetés
szeptember 24.	10	0,5
október 3.	40	13
október 15.	66	47

Három nappal a verseny befejezése előtt tehát a járás még csak kétharmadát teljesítette a szántásnak, a vetésnek pedig még a felét sem. Püspökladány egyébként ennél is rosszabbul állt, az utolsó előtti helyen találjuk. Nincs idő azonban a szomorkodásra, mert máris jön a földesiek felhívása: fejezzük be november 20-ra a szántást. A püspökladányiak lelkesen csatlakoznak, hiszen a 9900 kh szántani való földjükből 6538 kh már föl van szántva.

A mezőgazdasági munkákat általában nem lehet versenyszerűen csinálni, más a szántás és más a lóverseny. Ezt csak azok nem tudták, akik még sohasem szántottak, csak versenyeztek. A püspökladányiak egyébként különlegesen rosszul szerepeltek ezeken a versenyeken, pedig – amint a későbbiekből kiderül – semmivel sem rosszabb gazdálkodók, mint a környékbeli-

*Részlet egy nagyobb, hosszú ideje kéziratban lévő monográfiából.

ek. Csak versenyezni nem szerettek. Pedig próbáltak már velük mindent, még azt is, hogy tanácsstagok 2-2 egyéni gazdát párba állítottak, aztán egymással versenyeztették őket.

Mindennek ellenére 1952-ben a tavaszi munkák versenyében Ladány a megye öt leghátul lévő községe között volt. 1953-ban május 1. tiszteletére versenyt indítottak „minden talpalatnyi föld bevetéséért”, amelynek eredményeként 57 községben fejezték be a vetést, csupán néhány helyen nem teljesítették a vállalást, így Püspökladányban sem. De még a megyei vas- és fémgyújtó versenyben is csak az utolsó előtti, 5. helyet tudta Ladány megszerezni.

Sőt, még a megyei labdarúgó-bajnokságon is hosszú ideje a sereghajtók között találjuk.

A termelők erőszakos befolyásolásának másik módja a *különféle termelési szerződések eröltetése* volt. Gépállomási dolgozók, „népnevelők” járták a községet, s agitáltak a szerződéskötésre. Kezdetben mindenféle előnyökkel próbálták rávenni a termelőket: előleget, műtrágyát, cukorrépa után cukrot, sőt még biológiai csodát is ígértek a szerződéskötés esetére. Legalábbis a megyei lap minden szemérmel féltetve azt írja, hogy „a Mezőgazdasági Kiállítás Csonthos Pál püspökladányi lakos szerződéses alapon hízlalt 600 kg-os hízója nagydíjat kapott.”¹ Elsősorban az ipari növényeket eröltették, de a ladányiak nehezen álltak kötélnek, ugyanis hamar kiismerték a szerződéssel járó hátrányokat. Az még a kisebbik baj volt, hogy 1950 őszén még az előző esztendei szerződött répa után sem kapták meg a cukrot, bár ez sem növelte a bizalmat. Nagyobb baj volt, hogy a szerződéses növényekért járó pénzt *le lehetett tiltani*, ha az illetőnek hátraléka volt adóval, beszolgáltatással, békekölcsönnel stb. Igaz, hogy a kormány többször is kinyilatkoztatta, „miszerint a szerződéses terményekért kifizetendő összeget nem lehet letiltani”, de hát ezt maguk sem gondolták komolyan.

Mivel a szerződéskötésre kiírt versenyekben Ladány rendszerint éppúgy elmaradt, mint a többi versenyben, egyszerűen kivették, hogy ki miből mennyit termeljen szerződésre. Ennek ellenére évről-évre még a felét sem szerződtek le az előírt területnek.

A rohamosan növekvő számú városi lakosság ellátása, valamint az ország jóvátételi kötelezettségének teljesítése miatt már 1946-tól bevezették bizonyos terményekből a *kötelező beszolgáltatást*. Később nőtt a terményféleségek köre, valamint a beszolgáltatandó mennyiség, 1950 és 1953 között pedig már egészen az elviselhetetlenségig fokozódtak a beszolgáltatási terhek.

A beszolgáltatás intézményével szembeni ellenkezésnek kétféle oka volt. Az egyik, hogy a parasztságnak magának sem volt elegendő terménye, a másik pedig, hogy ami keveset megvont magától és családjától, azt szerette volna minél jobb áron értékesíteni. Márpedig a kötelezően beadott terményért igen keveset fizettek, mindenesetre kevesebbet, mint amennyit a nagy terhek miatt ellátási nehézségekkel küszködő országban a szabadpiacon el lehetett érni. A feketepiac áairól sajnos nincsenek adataink. Az államnak beszolgáltatott gabona után a következőket fizették 1950 nyarán (Ft/q):

	Beadási kötelezettség alá eső gabona ára (Ft/q)	Önkéntes beadásért a terménybegyűjtő fizet (Ft/q)
Búza	60	80
Rozs	54	60
Árpa	50	70
Zab	50	60

Ezek az árak kb. 20–25%-át tették ki a feketepiacnak. Ezen felül a termelők az augusztus 12-ig leadott terményért 4 Ft/q, az augusztus 13–szeptember 12-ig leadottért 2 Ft/q gyorsbegyűjtési jutalmat kapnak. Sőt a beadáson kívül maradt gabonára július 8-ig

¹Tiszántúli Néplap, 1950. IV. 13.

ügynevezett szállítási szerződést lehetett kötni, amiért 6 Ft/q jutalom ütötte a gazda markát, föltéve, ha nem került kuláklírára, mert akkor nem köthetett ilyen szerződést.² Tíz nap múlva már módosították is a rendeletet, az augusztus 12-ig leadott gabonáért 4 Ft helyett csak 2 Ft jár. Ezzel együtt bejelentették, hogy július 1-től csak a terménybegyűjtők vásárolhatnak gabonát. De mert a kötelezőn fölül alig adott be valaki terményt, a kitűzött határidő – augusztus 12. – lejártakor augusztus 20-ig meghosszabbítják és visszaállítják az eredeti 4 Ft-ot mázsánként. És szeptember elején máris kezdődik a kukoricabeadás körüli herce-hurca. Lehet szerződést kötni szeptember 20-ig, a felár mázsánként 5 Ft. Az ajánlat nem lehetett különösebben csábító, mert november 1-ig tengeriből 40,5%-át, burgonyából pedig 24,9%-át szerződtek le az előírt keretnek. De nem mehetett sokkal jobban a kukorica-beszolgáltatás sem, mert november közepén megkezdődött a „dolgozó parasztok irodai elszámoltatása”. A beidézettek 70–80%-a be is jön, de „eredmény” alig volt. Pedig naponta 30–35 gazdát is „elszámoltatnak”, de nagyon rossz volt a tengeritermés. Ezért elhatározták, hogy összeírnak 30–40 „kupecszellemű, de gabonaalappal nem rendelkező személyt” és a „helyszíni elszámoltatást kiterjesztik feléjük”.³ De végül is csak 16-ot sikerült összeírni.

1950. november végére 932 dolgozó parasztot számoltattak el, és 30 olyan személyt tartóztattak le a piacon, aki tette árult, de a beadását még nem teljesítette. Ladány ugyanis ekkor még csak 27%-ra teljesítette tejbeadási kötelezettségét.

Folyt tovább az elszámoltatás! December első hetének végéig 1265 parasztot vetettek alá a megalázó procedúrának, a ladányi gazdáknak több mint kétötödét. Az eredmény: 169 q kenyérgabona, valamint napraforgóban teljesítve 24 q kenyérgabonának 182 q takarmánygabonának és 27 q szénának megfelelő termény. Embereként alig haladta meg a 30 kg-ot. Ezzel szemben a községnek még fennálló hátraléka kenyérgabonából 6690 q, takarmánygabonából 10 941 q, burgonyából 6 q, szénából 430 q.

Még jelentősebbnek tűnik az adóhátraléknak mutakozó lemaradás. Ez pénzben 3 681 457 Ft-ra rúgott, amihez hozzájött még a búzaföldadóban és a fejlesztési járuléknak mutakozó hátralék, összesen 16 210 q gabona. Ez a mennyiség feketepiaci áron számolva majdnem 5 millió forintot tett ki, de beszolgáltatási áron is meghaladta az egymilliót. Mindent összevéve Ladány lakosságának adóssága – beleértve a csecsszopókat is – átlagosan is fejenként 600–700 Ft között mozgott, ami ugyan akkor sem volt valami elérhetetlen összeg, de ha egyszer nincs, akkor a kevés is hiányzik. A tanácselnök azonban úgy vélekedett, hogy az adófizetésnek nincsenek tényleges akadályai és a következőképpen beszélt: „Ha valaki azzal áll elő, Tisztelt Tanácsülés, hogy nem tudja az adóját kifizetni, mert nincs kereseti lehetősége, meg nincs meg a termelvényeknek az ára, az nem beszél helyesen, mert kereseti lehetőség is van, a termelvényeknek is megvan az ára, tehát az adót van valamiből fizetni, csak önérzet, becsület és tisztánlátás szükséges hozzá.”⁴ Az elnöki beszámoló követően egyébként kiderült, hogy az adóhátralék 60%-a a kisparasztoknál, 20% a középparasztoknál és 20% a kulákoknál jelentkezik. Meg is jegyezte az egyik tanácsstag, miszerint sok kisparaszt azért nem fizet, mert Rákosi valamelyik beszédében azt mondta, hogy „fizessenek a gazdagok”. Érdekes egyébként, hogy a jelen lévő tanácsstagok, akik a lakosság érdekeit lettek volna hivatva képviselni, miként gondolkodtak és vélekedtek a kérdéssről. Az egyik például javasolja, hogy a kétlaki dolgozók adóhátralékát vonják le a fizetésből, „mert ha a paraszt a jószágát eladja, az árát adóba kell befizetni”. Egy másik: azoknál kell megnézni a kukoricát, akik a kulákok földjét felébe, harmadába, napszámba kapálták, mert a kulák kifizette a részüket. De a legkörmönfontabb ötlet: ígérjenek a kukorica mázsájáért 300 Ft-ot (tehát a feketepiaci árat), vegyék meg, s így megtudják, hogy kinél van még kukorica.

Voltak azonban emberséges javaslatok is! Így az, hogy a tanács kérje a kormánytól a kukoricahátralék elengedését. Mások azt javasolták, hogy kutassa fel a tanács, hol lehetne 70–80 Ft-ért kukoricát venni, s azzal teljesítették, hacsak részben is, a beadási hátralékot. Jó szándékú, de naív elképzelések voltak ezek, ezért elhatározták, hogy tovább kell folytatni az elszámoltatást, most már nem az irodában, hanem a helyszínen, ami már tulajdonképpen házkutatást jelentett. Egyébként a tanácsstagok jelentős része is hátralékos volt.

Sok bizakodásra nem volt ok, mert pár nap múlva a megyei tanács kb. 25%-kal fölemelte a beszolgáltatandó kenyér- és takarmánygabona mennyiségét, ezzel szemben 85-ről 75

²Uo. 1950. VI. 16.

³Püspökladányi községi tanács vb jegyzőkönyv (Vb jkv), 1950. XI. 13. (Hajdú-Bihar Megyei Levéltár XXIII/718.)

⁴Vb jkv. 1950. XII. 8.

vagonra mérsékeltek a kukorica kötelezettségét. Egyúttal engedélyezték 100 személy helyszíni elszámoltatását, amelyből végül is 78-ra került sor. 12 q kukorica jött be és valamivel több kenyérgabona, személyenként mintegy 30 kg. Az elszámoltatások során – mint egy jelentésből kitűnik – „ellenséges hangulatot nem észleltek”, ami persze gusztus dolga, bár – mint mondták – az akciók során szükség volt „egy kis udvarias presszióra”.

A beszolgáltatási hátralék összegyűjtése természetesen nem ért véget az esztendővel, sőt egyre nagyobb erővel folyt tovább. 1951 elején ismét fölemelték a beszolgáltatási kötelezettséget, úgyhogy például a kukoricából az eddigi teljesítés csak 14%-os lett. A megyei tanács január 8-án egy hónapos „kukoricabegyűjtési idényt” hirdetett meg, amelynek során mintegy 14 vagon tengerit kellett volna összegyűjteni, továbbá 338 q szálastakarmányt. Még az ütemet is megszábták: az első héten 20%, aztán rendre 30, 40, 10. Nyilvántartási lapot készítettek a gazdákról, erre rávezették mindenkinek a kukorica-vetésterületét, majd egy tanácstagokból alakult bizottság megállapította az egyes határrészek terméseredményeit. Így gondolták különválasztani „azokat, akik a rendelet be nem tartása miatt váltak hátralékosakká, és azokat, akik tényleges hátralékosok”. Külön szándékoztak venni azokat, akik a rossz termés miatt nem jöhetnek szóba a beadás szempontjából, vigyázva, hogy „az ütemterv szerinti mennyiség megmaradjon”.⁵

A nagy apparátussal indult begyűjtési kampány nem hozta meg a várt eredményt, ezért január végén a tanácsülésen *határozatot* hoztak. Szövegét érdemes bővebben idézni, mert igen jellemzően tükrözi az akkor alkalmazott módszereket:

„A kulák elszámoltatását a helyszínen felül kell vizsgálni. A helyszíni elszámoltatás felülvizsgálatára az elnök alakítson egy különbizottságot és azonnal végezze el a felülvizsgálatot. A vizsgálatnak ki kell terjednie a takarmánygabona- és szénakészletek és feleslegek megállapításán kívül a rejtett kukoricakészletek felkutatására, és a szükségleten felüli rész azonnali beszolgáltatására. A dolgozó kis- és középparasztságot írásban értesíteni kell begyűjtési hátralékának nagyságáról és irodai elszámoltatás formájában meg kell győzni őket a kötelességteljesítés fontosságáról. Aki az irodai elszámoltatásra nem jön el, és a begyűjtési hátralékot nem teljesíti, annál a helyszíni elszámolást meg kell ejteni. A helyszíni elszámoltatásra négy bizottság alakult.”⁶

Folytatódik tehát tovább az elszámoltatás. Hogy milyen eredménnyel, azt mutatja a következő összeállítás a heti begyűjtés állásáról (1951. II. 12.):

	terv	tény
	kilogramm	
Árpa	7 800	293
Zab	1 200	205
Kukorica	65 300	1 535
Napraforgó	3 900	268
Széna	10 700	3 310

A begyűjtés hatékonyságának fokozása érdekében elkezdődtek a feljelentések. „Internálási eljárást tettünk folyamatba” a következők ellen: Baranyai Imre Jog utca (!) 3. 33 kh-as gazda, akinek 22 q hátraléka volt takarmánygabonából, továbbá Baranyai Lajos (18 kh-as, 363 ar. kor. hátralék kenyérgabonából 13 q, takarmánygabonából 10,5 q) és Szabó Sándor (45 kh, hátralék kenyérgabona 12 q, takarmánygabona 26 q). Rajtuk kívül még három embert jelentettek föl, de azok ellen „csak” bűnvádi eljárás indult. Bűnük – a jegyzőkönyv szerint –, hogy volt takarmánygabonájuk, de azt más célra használták fel.”⁷ A jegyzőkönyvből nem derül ki, hogy vajon mire.

Közben többször is hangoztatják, hogy az elszámoltató bizottságoknak „udvariasabban” kell tevékenykedniük. A Petri telepi gazdák – szinte kivétel nélkül újonnan földhöz jutottak – kifogásolják a bizottságok tevékenységét; a járási pártbizottságok agitprop titkára pedig szóvá tette, hogy a „népnevelők a felvilágosító munka során – házról házra jártukban – a zsákokat magukkal cipélték, hogy a hátralékos dolgozó paraszttól addig nem mennek el, amíg nem tesz eleget beadási kötelezettségének.”⁸

⁵Vb jkv. 1951. I. 8.

⁶Vb jkv. 1951. I. 30.

⁷Vb jkv. 1951. II. 12.

⁸Tiszántúli Néplap, 1951. II. 24.

Az 1950. november 21-i vb-jegyzőkönyv tanúsága szerint a mezőgazdasági csoport akkori vezetője „tudományos precizitással” osztályozta az elszámoltatottakat. Két csoportba osztotta őket: a) akik megígérik, hogy hozzák b) akik kereken megtagadják a termény beszolgáltatását „azzal, hogy még saját állataiknak sincs”. Az illető éleselméjűségére vall, hogy az első csoportot még tovább differenciálta, és pedig aa) mégsem hozza, bb) hozza. A jegyzőkönyv vezetője azt is följegyezte, hogy az előbbieket kategóriája összehasonlíthatatlannal nagyobb.

1951. februárjában, az MDP II. kongresszusán Nagy Imre felszólalásában megállapítja, hogy a „terménybegyűjtés államunk egyik legjelentősebb gazdasági intézkedése. A megyei tanácsok egész a helyi tanácsokig nem tűntek ki a begyűjtés terén jó munkájukkal.” „A terménybegyűjtésben való lemaradás oka, hogy az ellenség beférkőzött a tanácsokba, a tanácselnökök és a tagok pedig – itt elsősorban a kommunistákról van szó – nem vették észre az orruk előtt garázdálkodó ellenséget.”⁹

Ez azonban – úgy tűnik – már csak olyan utólagos dörgedelem volt, talán nem is annyira a parasztságnak szólt. Mert például a ladányi tanács végrehajtó-bizottsága március 12-én még azon tanakodik, hogy újabb, nagyobb számú brigád munkába állításával fokozza a terménybegyűjtést, még egy újabb „burgonyakivetésre” is sor kerül, de már nemigen törődnek vele, tavaszodván az emberek figyelme inkább az előttük álló feladatokra fordul. A tanácsstagok már jobbára magukban vitatkoznak azon, hogy milyen fondorlatokkal lehetne az emberektől kicsalni a burgonyájukat. Az egyik szerint a piacra vitt burgonyát kellene összeszedni; a másik szerint azonban ez nem jó, mert mindenki úgyis csak egy kosárral hoz, amit elkobozni kevés, ráadásul legközelebb nem hoznak egy szemet sem. Leleményességük azonban páratlan, máris akad egy, aki szerint „ajánlatos lenne a burgonyát árulókat valamilyen formában felírni, hogy ők arról ne tudjanak, s aztán helyszíni vizsgálatot tartani náluk.”¹⁰

A begyűjtési láz alábbhagyásának kétségkívül az volt elsősorban az oka, hogy időközben megérkeztek az új esztendőre szóló kiírások. 1951 áprilisában kiküldték a járási keretszámokat, aztán 10-én újat küldtek a megyétől, ebben 8%-kal csökkentették a kivetett mennyiségeket. 15-ére lebontották a kivetett kvótát a községekre és a termelőszövetkezetekre, majd ezután következik a személyekre szóló lebontás, és a személyek kiértékelése. Mire megtudják, hogy mennyit is kell beszolgáltatniuk, már jószereivel végeztek is a vetéssel.

Természetesen a tavaszi hónapokban sem került le a napirendről a begyűjtés. Jellemző az állapotokra, hogy a *piacon zsebből árulják a búzát*, amiből egy tanácsstag arra a következtetésre jut, hogy „egyeseknél még mindig van felesleg”. Most már a megyei tanács emberei is beállnak gabonát gyűjteni, s 76 parasztembertől 246 kg-ot szedtek össze. Fejenként 3,2 kg-ot, egy-egy zsebre valónál valóban alig többet.¹¹ A legtöbbet azonban a tojásbegyűjtéssel foglalkoznak. A legnagyobb baj természetesen az, hogy a „kulákok felvásárolják a dolgozó parasztságtól a tojást, hogy teljesítsék beadási kötelezettségüket, ugyanakkor a dolgozó parasztság elmarad beadási kötelezettségének teljesítésétől.”¹²

Egy tojást ugyanis csak egyszer lehet beszolgáltatni!

Az áprilisban – bár akkor is későn – megadott és személyre is lebontott beszolgáltatási kötelezettségeket a nyári hónapokban már kezdik fölemelni. Augusztus elején – részben visszamenőleg – közlik, hogy az éves beadást milyen ütemben kell teljesíteni, s aki ettől elmarad, annak fölemelik a mennyiségét. Ami pedig a gabonát illeti, aki cséplés után 8 napon belül nem adja be a terményt, annak 5%-kal emelik az előírásokat.¹³ Szeptemberben azután már nem cifrázzák tovább a dolgot, fölemelik az egész község begyűjtési tervét, de – mint a vb-titkár megállapítja – „ez is reális alapokon nyugszik.” A ladányiaknak azonban más lehetett a véleményük, mert még az eredeti kötelezettséget sem akarták teljesíteni. Figyelmeztették is a püspökkladányi járási tanács elnökét, ne legyen olyan „kíméletes”. A tanácselnök ugyanis esetenként 20–30 Ft-ra bírságot a beadásban lemaradtakat. Ami persze jelentős összegnek számíthatott, ha nem volt, ha zsebből árult búzával kellett megszerezni. Persze, nem mindenkiel jártak el ilyen „emberségesen”, mert a nyár folyamán már külön gondot jelentett Ladányban a „kitelepített” személyek ittmaradt terményeinek betakarítása.”

⁹Uo. 1951. III. 2.

¹⁰Vb jkv. 1951. III. 12.

¹¹Vb jkv. 1951. V. 19.

¹²Vb jkv. 1951. IV. 19.

¹³Tiszántúli Néplap, 1951. VIII. 4. és 9.

A járási tanácselnököt ért figyelmeztetésnek kevés eredménye lehetett, mert novemberben Püspökladányt megfosztották a szabadpiaci kereskedelem jogától a tojás- és a baromfibeadás elhanyagolása miatt. Ez pedig súlyos dolog volt, a megyében rajtuk kívül csak Polgárt érte ilyen korlátozás. Föl is oldatták két hét múlva, meg is köszönték szépen egy Rákosinak küldött távirattal.

November végén úgy állt a helyzet, hogy a ladányi gazdák 83%-ra teljesítették a beszo­l­gá­l­tatást, a termelőszövetkezetekről nincsen számadatunk, csak azt tudjuk, hogy azok sem teljesítették még az egészet.¹⁴ Ennek ellenére keményen folyt a hátralékosok elszámoltatása: a „dolgozó” parasztokat az irodában, a kulákokat a helyszínen vették kezelésbe. A tanács­tagok nyilvánosan pellen­géz­tek ki az elmaradtakat.

Ennek ellenére úgy tűnik, hogy Püspökladányban még ezekben a kegyetlen időkben is valamivel emberségesebbek voltak a vezetők a begyűjtést szorgalmazó eszközökben, mint a megyében általában. Emiatt természetesen gyakran megfedték, sőt esetenként le is hordták őket. A megyei lap 1952. április elsejei száma – aligha tréfából – megállapítja, hogy Püspökladány úgy lemaradt a begyűjtésben, hogy valóságos „kolonc a járás nyakán”, a tanácsnál „eluralkodott a megalkuvás, Szabó Sámuel tanácselnök azon sránkozik, hogy nincs elég sertés Ladányban”. Szemére hányják továbbá, hogy a „tizenötezer lelkes községben nincs versenytábla és nincsen szégyentábla”. A nagy felháborodás oka azonban elsősorban az, hogy egy vizsgálat kiderítette: Ladány nemcsak a beszo­l­gá­l­tatással van elmaradva, hanem a hátralékok nyilvántartásával is. Olyannyira, hogy a járási tanács tíz dolgozója segített rendbe tenni a könyvelést. Ekkor derült ki, hogy a múlt évi baromfibe­adást még csak 53%-ra, a tojásbeadást pedig 57%-a teljesítették. A lemaradás miatt kivetettek 800 000 Ft kártérítést (amit persze nem lehetett behajtani, legföljebb innen-onnan letiltatni), és a tanácsot felszólították, hogy „alkalmazza keményen a törvény rendelkezéseit”.¹⁵

Az idő azonban haladt, nem volt idő a régi bajokon rágódni, hiszen újabbak és újabbak jöttek.

Alig kezdtek sárgulni a búzatablák, mikor megjött az Elnöki Tanács rendelete, miszerint – a tavalyi 8 nappal szemben – a cséplés után 24 órán belül teljesíteni kell a beadási kötelezettséget. A szénát pedig egyenest a kaszálóról adják be, „hogy ne kelljen kétszer rakodni.”¹⁶ Nagy Imre – most mint begyűjtési miniszter – a tanácselnökök értekezletén követelte, s kijelentette, hogy „hátralékokt senkinek el nem engedünk, azt átvisszük az új begyűjtési évre.” Az 1952-es esztendőről – ma már tudjuk, milyen volt – megállapította, hogy az „idén is jó termésünk lesz, egyes terményfeleségekből jobb, mint tavaly volt. Harcolni kell az ellenség által terjesztett hamis nézetek ellen, amely mindenféle kifogásokkal az idej termésátlagok gyengeségét igyekeznek bizonyítani.”¹⁷

Úgy látszik azonban, Püspökladányban ez évben is sikerült valamennyire „elszabotálni” az embertelen rendeleteket, amiért ősszel több ízben is keményen megróják őket. Ladányban különösen sok gondot okozott a vasút, amely lehetővé tette, hogy a gazdák jobb áron értékesítsék terményeiket, mint ha az államnak adták volna el. Hiába, az emberek túlnyomó része nem szívesen kótyavetyéli el munkájának gyümölcsét, ha tisztességesebb árat is kaphat érte, és úgy látszik, e téren a ladányi parasztok sem kivételek. Elburjázott hát a „fekete” kereskedelem, mint mindenhol, ahol valamiből krónikus hiány van. Akkor pedig volt, úgyszólván mindenkől, de kivált élelmiszerből. Nem csoda tehát, hogy „amikor feltűntek a vasút környékén az ellenőrző bizottság tagjai, csak úgy gurultak a hizott libák, kacskák az árokba. A feketézők meg futottak, amerre láttak.”¹⁸ A vasút környéki razziák így mindig eredményeseknek bizonyultak, hol tojást, hol tejterméket, hol pedig terményt akartak „Pestre csempészni.”

1953 elején – ha az akkori forrásoknak hinni lehet – Püspökladány talán az ország utolsó községe volt, már ami a terménybeadást illeti. A megyei lap ugyanis megállapítja, hogy Hajdú-Bihar megye az utolsó a begyűjtési versenyben, a megyében a ladányi járás kullog leghátul, Püspökladány pedig begyűjtésben a járás 6. községe – vagyis az utolsó. A ladányiaknak azonban aligha emiatt fáj a fejük, sokkal nagyobb baj volt, hogy júniusban a községet – Kabával és Hajdúnánással együtt – kizárták az élőállat szabad kereskedelméből.

De már nem sokáig tartott a begyűjtési prés állandó szorítása. 1953. július 4-én

¹⁴Vb jkv. 1951. XI. 18.

¹⁵Tiszántúli Néplap, 1952. IV. 1.

¹⁶Uo. 1952. VI. 11. és 12.

¹⁷Uo. 1952. VI. 22.

¹⁸Uo. 1952. X. 25.

országgyűlési beszédében Nagy Imre miniszterelnök bejelentette az eddig hibás gazdaságpolitika módosítását, amit rövidesen követett az az intézkedés, amely eltörölte a múlt évi beadási hátralékot, a termelészövetkezetek pedig 10%-os kedvezményt kaptak. Persze, azonnal lábrakaptak olyan remények is, hogy az ez évi hátralékokat is eltörlik, ezeket nyomban erélyesen megcáfolták. Kiderült azonban, hogy a tanács pénzügyi dolgozói tévedésből több adót vetettek ki, ezt sürgősen orvosolni fogják. Az is kiderült, hogy a tanácsi alkalmazottak eddig nem úgy beszéltek a dolgozókkal, mint kellett volna.

Egyszóval sok minden kiderült 1953 nyarán!

A falu hamarosan megkapta a szabadpiaci értékesítés jogát. Szeptemberben pedig hivatalosan is törölték a múlt évi hátralékot, ami tetemes mennyiséget tett ki, érdemes számba venni:

Búza	1504 q	Burgonya	421 q
Rozs	5 q	Lucerna	394 q
Árpa	664 q	Napraforgó	2776 q
Zab	162 q	Baromfi	203 q
Kukorica	4345 q	Tojás	144 q
Bab	311 q		

Ezenkívül 146 személy esetében törölték az elmúlt évről maradt hátralékot, összesen 215 120 Ft értékben; az összes adókedvezmény pedig egymillió forintra rúgott. Úgyes újságírók még azt is kiszámították, hogy Püspökladány – a kedvezmények eredményeként – jövőre 3507 q gabonával, 209 q sertéssel, 100 ezer liter tejjel többet vihet a piacra, ami nem kevesebb mint 1,5 millió forint többletjövedelmet jelent majd a falu népének.¹⁹

Természetesen amilyen örömet váltott ki a különféle beadási hátralékok elengedése egyfelől, olyan bosszúságot okozott másfelől: azoknál, akiknek nem volt hátralékuk, mivel annak idején valahogy, nagy nehezen kipréselték magukból, megvonták a szájuktól, esetleg megvették és – beadták. Hej, ha tudták volna... Ezek aztán most már hallani sem akartak arról, hogy bármit is beadjanak, pedig minden enyhítés ellenére volt beadnivaló elég. Meg is állapították nagy szomorúan, hogy decemberre Püspökladány szegénytelen lemaradt a tojás-, baromfi- és sertésbeadással. A gabonát még csak teljesítették, de a sertésbeszolgáltatás 50%, a tojás 34%, a baromfi 63% körül tart.

Ha a beszolgáltatási terhek csak kevéssé változtak is, a beszedésnél alkalmazott módszerek mindenképpen finomodtak 1953 nyarán.

*

Rengeteg kárt okozott, nem csak a parasztság közérzetének, de közvetlenül a termelésnek is, az évről évre megismétlődő, sőt esetenként egy-egy esztendőben többször is bekövetkező *tagosítás*. Erre egyfelől valóban szükség volt a folyamatosan szerveződő termelészövetkezetek közös földterületeinek kialakítása érdekében, a gyakorlatban azonban ez elsősorban zaklatásszámba ment, az állandó földcserékkel elbizonytalanították a parasztság tömegeit, senki sem trágyázott, sokan nem vetettek, mert nem tudták mit hoz a holnap, hol lesz jövőre, vagy akár csak pár hónap múlva is a földjük.

Nem is csoda, ha a tagosítások rendkívül feszült légkörben, valóságos ostromállapotban folytak. Egy pártbizottsági ülés jegyzőkönyvében olvashatjuk: „A tagosítással kapcsolatosan bármilyen kis izgatást, amely a klérustól vagy a kulákságtól ered, könyörtelenül le kell kapcsolni, ha esetleg a dolgozó paraszt lenne ilyen, azt meg kell győznünk, és ha nem sikerül, akkor azt is le kell kapcsolni és csapni.”²⁰ Ladányban egyébként különösen nehéz volt a tagosításokat lebonyolítani, mert nem volt olyan úri nagybirtok, amit föl lehetett volna használni a termelészövetkezetek határainak kialakításához. A betagosított földek gazdái közül sokan nem fogadták el a felajánlott csereföldet, amely rendszerint rosszabb minőségű, nehezebben megközelíthető volt. Hivatkoztak jogra, törvényre, tulajdonra, még az Elnöki Tanács rendeletére is, mely szerint a tagosítást – „a dolgozó parasztság érdekeinek szigorú szem előtt tartásával” kell végrehajtani. Am azokra, akik kifogásolták a rosszabb minőségű csereföldet, hamar rásütöttek, hogy izgatnak a tagosítás ellen, s az ilyenre – mint tudjuk – „le kell csapni”. Le is csaptak! Akik „a birtokrendezés folytán gazdát változtatott földeket

¹⁹Uo. 1952. X. 25.

²⁰MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Bizottságának Archívuma 43. fon. 3. fcs. 6. öe.

vonakodva, vagy egyáltalában nem voltak hajlandók megdolgozni”, azokat följelentették, földjüket kishasznosbérbe adták, továbbá kétszeres jövedelem- és földadót vetettek ki rájuk.²¹

Még olyan agyrémszerű elképzelés is elhangzott az egyik tanácsülésen, hogy aki nem fogadja el a fölkinált csereföldet, annak az elszámoltatáskor 15%-kal emeljék fel a beadási kötelezettségét.²² Ennek ellenére – vagy talán éppen ezért – többszáz hold állt parlagon Ladányban. Menekültek az emberek a földtől, fölajánlották az államnak, vagy egyszerűen csak otthagyták. Abban a Püspökladányban, ahol alig több mint tíz esztendeje még elkeseredetten harcoltak azért, hogy valamennyi földet kihasználhassanak a hitbizományból.

Nem véletlen, hogy az 1953 júliusában meghirdetett programban siettek kijelenteni, miszerint a kormány „minden eszközzel meg kívánja szilárdítani a paraszti termelés és tulajdon biztonságát. Ennek érdekében már az idén megtiltja a szokásos őszi tagosítást, amely az önkényes földbirtokcserével akadályozta a föld gondos művelését, és csökkentette a gazdák termelési kedvét.”²³

A „gazdák termelési kedvét” azonban amilyen könnyűszerrel el lehetett venni, olyan nehéz volt azt ismét föltámasztani. Hiszen a tagosításokon kívül még volt egy és más, ami a gazdáknak kedvét szegte.

„És amikor hiteles szavú emberek sokaságától azt is meg kellett tudnom, hogy elemi igazságérzeteket sértő törvénytíráások sorozata zajlik, hogy a *kuláküldözés* és ellenségüldözés címén valódi kulákok és ellenségek mellett – vagy olykor helyett – mennyi tisztességes embert sújt az önkény, akkor már gyanút kellett fogynom” – írja Csák Gyula, visszaemlékezve azokra az időkre, amikor fiatal és lelkes újságíróként Debrecenből hazalátogatva egyre nagyobb szakadékot talált az országos lelkesedés és a társadalmi valóság között. „...le kellene csapni a ladányi visszaelökre – folytatja –, ámde ehelyett tovább virultak a kiskirályok a bírálhatatlanság páncélja alatt, és jejt volt annak, aki tiltakozó szót emelt.”²⁴

Pedig úgy tűnik – bár ezt lehetetlenség pontosan érzékeltetni –, hogy az úgynevezett kulákkorlátozás, a kulákok – és sok esetben a középparasztok – elleni hajsza, s mindaz, ami ezzel együtt járt, Püspökladányban mintha mérsékeltebben, visszafogottabban, vagy legalábbis kevésbé látványosan zajlott, mint a megyében általában. A ladányi előljárókat – bár akadt köztük jó néhány elvetemült – időnként megfeddték, amiért túlságosan kesztyűs kézzel bántak a törvényen kívül helyezett gazdaparasztokkal. Bár lehet, csak azért tűnik kisebbségnek a lárma, mert Ladányban – éppen a hitbizomány fojtogatása következtében – nem alakulhatott ki olyan gazdaparaszti réteg mint máshol, magyarán itt kevesebb volt a kulák, mint a szomszédos falvakban. Különösen pedig a megye más részein.

Az ötvenes évek elejéről több esetben is találkozhatunk olyan forrásokkal, melyek szerint „felsőbb”, meg „hivatalos”, főként pedig „balosabb” szervek részéről figyelmeztetik a püspökladányi tanácsot, keményebben, kíméletlenebbül bánjanak a kulákokkal. 1951 tavaszán a ladányi járási tanács megállapította, hogy „egyes helyi tanácsok, ha csak időlegesen is, beleestek a »szegény kulák« meséjének hatáskörében. (...) A kártérítést kelletlenül vetették ki a kulákra, mondván, hogy úgysem tudja megfizetni, és a kivetett összeg behajtását sem szorgalmazták kellő eréllyel. Így aztán a járásban a kulákokra kivetett 1 316 000 Ft kártérítési összegből eddig csak 13 888 Ft-ot hajtottak be.” Így szólt a járási tanács dörgegelme, pedig a járás hat községében csak a közelmúltban 257 kulákot köteleztek kártérítésre és 28 ellen „tettek internálási javaslatot.” Mindezt azonban nyilván kevesellték „főnt”, mert 1951 nyarán eltávolították a püspökladányi járási tanácsról egy titkárt, egy ipari előadót és egy segédelőadót, mivel „nem büntették eléggé a kulákokat”. Ugyanis az volt a jelszó, hogy „a kulákokat mindig foglalkoztatni kell, mert különben ők foglalkoztatnak minket.”

Hát a foglalkoztatással nem is volt baj! A leggyakoribb eset az „eljárás indítása” volt. Eljárást indítottak a vetési határidő be nem tartása, a dohánypalánták kirohadása, az aratási szerződés meg nem kötése, a burgonya elvermelése, az agrotechnikai szabályok be nem tartása, és természetesen árurejtegetés, feketevágás, beszolgáltatásban való lemaradás miatt.

²¹Vb jkv. 1953. V. 10.

²²Vb jkv. 1951. XII. 3.

²³Nagy Imre: Egy évtized II. Válogatott levelek és írások. Szikra. Bp., 1954. 357. old.

²⁴Csák Gyula: A szikföld sóhaja. Szépirodalmi, Bp., 1977. 146. old.

Számos esetben pedig azt olvashatjuk a jegyzőkönyvekben, vagy a megyei napilapban, hogy valaki ellen „eljárást kezdeményeztek”, mert *kulák volt*. És ez volt a leginkább elviselhetetlen, amikor már nem azt nézték, hogy valaki mit csinált, vagy mit nem, hanem besorolták egy bűnösnek kikialtott kategóriába, s akként bántak vele. Mégpedig olyan módszerrel, hogy előbb vádoltak, sőt büntettek, s aztán bizonyítottak – ha egyáltalában sor került ilyesmire. „Több esetben olyasmért is zaklattuk és rendőriztettük őket – ismerte ve egy titkári jelentés –, amit nem tudunk rájuk bizonyítani. Így több esetben vissza kellett vonulnunk, amivel a Párt tekintélyét romboltuk.”²⁵ A *foglalkoztatást* aztán időnként kimondottan túlzásba vitték. Ugyanebben a beszámolóban olvasható, hogy „az őszi munkálatoknál beleestünk abba a hibába, hogy a kulákokat állandó lekötöttséggel elvontuk a saját területük megmunkálásától, így mi magunk adtunk neki módot és lehetőséget, hogy a rájuk kiszabott termelési kötelezettségek teljesítésének az elmulasztásakor védekezhessenek.”²⁶

A „kulákkorlátozás” sajátos tünete volt, hogy a hatóságok nem tudtak mértéket tartani és a bánásmódot kiterjesztették a középparasztokra is. „... a főbíró elvtárs a középparasztágnak az igáját is igénybe akarta venni, kényszermunkát végezni.”²⁷

Érvényesültek természetesen az aljas emberi indulatok is, amelyek óhatatlanul bekövetkeznek akkor, mikor hitvány emberek hatalomhoz jutnak. Jól jellemzi az állapotokat a következő eset: 1950 márciusában a rendőrség kapott a főjegyzőtől 26 nevet azzal, hogy ezek kulákok. Anélkül, hogy ezenkívül bármi egyebet tudtak volna róluk, bizonyos Csíkos nevezetű rendőr beidézte mind a huszonhatot – utólag azt mondták, hogy a „szénabeszolgáltatás biztosítása érdekében”. Mivel a rendőrség udvarának talaja egyenetlen volt, s a kulákok pedig úgyis kéznél voltak, befogták hát őket udvart egyengetni. Ilyesmi bizonyára máskor is előfordult már, de most nagyon szemet szúrt a dolog, mert történetesen éppen március 15-e volt, s az ünneplésre gyülekező tömeg ott szánakozott a rendőrség udvarán dolgoztatott „kulákokon”. Végül a pártbizottságig is eljutott a dolog híre, s közbeavatkoztak, „mivel az a veszély állt fenn, hogy az emberekben szánalmat keltünk a kulák iránt.” „Ami a súlyosabb volt az egészben – folytatja a titkári beszámoló –, hogy ezek között a behívott kulákok között dolgozó parasztok is voltak.”²⁸ Jellemző, hogy amikor a kulákokat begyűjtő és dolgoztató rendőrt felelősségre vonták, azt mondta: „Miért? Tegyem a vázába, és nézzem őket?”

Az ilyen és ehhez hasonló esetek növelték a kuláklistára kerültek iránti szánalmat és súlyosan sértették a parasztság igazságérzetét. Ennek tulajdonítható, hogy a hivatalos és a magánszemélyek – nyíltabban, vagy burkoltabban – számtalan esetben pártját fogták a korlátozás alá eső kuláknak, s igyekeztek elviselhetővé tenni, megkönnyíteni a helyzetüket. Például az adóhivatal „a kulák lefoglalt jószágait, amelyekre lehetőség nyílt, hogy árverés útján a tszcs-inknek biztosítsuk, felelőtlenül kiengedték és ezen jószágoknak egy része szabadpiacon, a kulák által, kijátszva az adóhivatalt is, áron alul állították be.”²⁹

Az általános helyzet azonban itt, Püspökladányban is az volt, hogy aki kuláklistára került, annak nem volt többé egy percnyi nyugta, mindig akadt valaki, aki jobb ügyhöz méltó buzgalommal foglalkozott velük. Példaként érdemes idézni Palánki Józsefnek, az MDP ladányi titkárnak a megyei Néplapban megjelent írásából: „Mogyorósi Istvánné 27 holdas kulákasszony napraforgóját és tengerijének egy részét nyári tarlóhántásba vetette. Azonkívül engedély nélkül felszántott lucernaföldjébe is tengerit vetett 140–150 cm sortávolságra, és azt boronálatlanul hagyta. Tavaszai búzáját meg az őszi búzával összekeverte, de még így is csak 60%-át vetette el a szűkséges magnak. A vadrepce ezt a területet annyira elnyomta, hogy még a belevetett vetőmagnak a visszatermésére sincs remény. Ez az aljas kulák mindaddig, amíg rá nem kényszerítettük, éppenséggel semmit sem tett repcés területének tisztítására. A másik kulák, Flórián Lajos azzal szabotálta tavaszai termelésünket, hogy a részére előírt cukorrépa területét üres géppel járatta le, s a felelősségre vonáskor arcátlanul a mocskos pajorra akart hivatkozni.”³⁰ Természetesen mindkét személyt feljelentették és a „szégyentáblán” is kipellengérezték.

1950 őszén szinte hetente adott hírt a megyei sajtó a ladányi kulákok elleni feljelentésekről, ők azonban rendszerint megúszták kisebb-nagyobb pénzbüntetésekkel. 1951 tavaszán

²⁵Titkári beszámoló 1950. V. 14. MSZMP Hajdú-Bihar Megyei Bizottságának Archívuma. 43. f. 3.fcs. 6.öe.

²⁶Uo.

²⁷Uo.

²⁸Uo.

²⁹Uo.

³⁰Tiszántúli Néplap, 1950. V. 31.

azonban komolyabbra fordult a helyzet, márciusban a járásból több kulákot internáltak, köztük Ladányból a 32 holdas B. Szabó Istvánt, özvegy Szőlőssi Ferencnéét pedig mint kulákot, öt hónapi börtönbüntetésre ítélték. Az emberek tömegesen igyekeztek szabadulni a földjüktől, amelyért annyit küszködtek, s amely most ennyi szenvedést okozott nekik. Lemondtak róluk, vagy egyszerűen elhagyták, s elköltöztek Dunapentelére – az akkori Sztálinvárosba –, vagy más nagyobb ipari központba. A megyei pártbizottság elméleti tanácsadójának állásfoglalása szerint azonban a „kulák vadállatias lelkülete nem változik meg akkor sem, ha lemond a földről.”³¹

Püspökladányban a „kulákkérdés” sajátossága – mint már említettük –, hogy a gazdag parasztok viszonylag kevesen voltak, így egy-egy személlyel esetenként többet foglalkoztak, mint ott, ahol több embert sikerült kuláknak nyilvánítani. Rádásul a ladányi kulákok már 1951-ben erősen fogyóban voltak, részben mert elköltöztek, részben pedig mert internáltak és lecsukták őket. Az internált kulákok számát ugyan nem ismerjük, de elég sokan lehettek, mert 1951 augusztusában külön gondot jelentett a kitelepített személyek gazdtalan földjeinek betakarítása. Ahogy fogytak a kulákok, úgy kerültek sorra egyrészt a középparasztok, másrészt pedig olyanok, akik különböző szubjektív vagy objektív okok miatt szembe kerültek a hatalom helyi birtokosaival. Ezeket kinevezték a „kulákok szekértolóinak”, vagy egyszerűen árurejtegetőnek, s úgy küldték őket börtönbe. 1952 végére már csak 22 kulák maradt Püspökladányban és közülük is csak 5 rendezte hízottsertés-beadását. „De hiszen – mondta az akkori tanácselnök – nem teljesítik azok még decemberben sem, mivel hogy nincs nekik.”³²

1953 tavaszán már külön bizottság alakult, hogy az elmenekültek – és a helyben maradottak – parlagon hagyott földjeinek gazdáit megállapítsa. A lakosság kulákok iránti rokonszenve pedig már olyan mértékben megnövekedett, hogy a kulákok transzferálásához (lefoglalt ingóságok elszállításához) már alig tudtak fogatot kirendelni. Az 1953 júliusában meghirdetett új kormányprogram után hamarosan megjelent az amnesztiarendelet és megszűntették az internálásokat is. Ezt követően már kevésbé zaklatták a kulákokat és a kulákbérenceknek minősített középparasztokat, de a „korlátozás” teljesen csak 1956 őszén szűnt meg.

Az ötvenes évek elején Püspökladányban is súlyos ellátási gondokkal kellett szembenéznie a lakosságnak. 1950 novemberében már a tanácsülésen is szóba kerül, hogy a községben még a szoptató anyák részére sincsen tej, de sincsen burgonya sem. 1951 tavaszán „baj van a kenyérrrel és a hússal” ezért kimondják, hogy a „kenyérrrel ellátottak” csak másodsorban kaphatnak az üzletből kenyeret.³³ Ezek az „ellátottak” azok voltak, akiknek termelt ugyan búzájuk, de a begyűjtők rendszerint még a padlásukat is lesöpörték. A tanácsülésen szóvá tették, hogy „sokan eladják a tyúkot és a lisztet drágán, aztán vesznek a boltban húst és kenyeret.” Valószínűleg nem ez volt a tipikus jelenség, de az is igaz, hogy az ilyen áttekinthetetlen, törvénytelen időkben a gátlástalan, dörzsölt és a tűz köré húzódó elemek sokkal könnyebben boldogulnak, mint a tisztességesek.

Nehezítette a nélkülözések elviselését, hogy a hivatalos propaganda állandóan úgy tüntette fel a helyzetet, mintha mindenből bőséges készletek állnának rendelkezésre, csupán egyfelől az „ellenség aknamunkája”, másrészt pedig a helytelen elosztás okozná a gondokat. Például amikor 1951 júniusában 30–40 asszony hangosan panaszkodott a piacon a kenyértelenség miatt, a hangosbemondó rögtön közölte, hogy kimentek a lakásukra és ott az egyiküknél „4 szép kenyeret” találtak.³⁴

Igen tanulságos az a vb-ülés, ahol a cukorhiány megoldására tettek javaslatokat az ötletgazdag tanácsstagok.³⁵ Nem volt ugyanis elég cukor és ha mégis osztottak valahol, akkor hatalmas sorok álltak a bolt előtt. Az ügyesebbek természetesen – bölcs előrelátással – megpróbáltak többször, vagy több helyen is sorba állni. A megoldásra vonatkozóan több

³¹Uo. 1951. III. 20.

³²Uo. 1952. X. 25.

³³Vb jkv. 1951. III. 12.

³⁴Tiszántúli Néplap, 1952. VI. 29.

³⁵Vb jkv. 1950. XII. 8.

javaslat is elhangzott. a) A községet be kell osztani annyi részre, ahány üzlet van, a cukorosztás alkalmával oda kell állítani egy-egy tanácstagot, aki figyelni, hogy ki megy kétszer is cukorért. b) A kereskedőknek kellene kimutatást készíteni, s aláírni mindenkivel, aki átvette a cukrát. c) Csak földművelésszövetkezeti tagsági könyvre adjanak cukrot. d) Minden üzletben egyszerre osszák a cukrot, hogy egy ember ne tudjon két helyen sorba állni. A sok kitűnő ötletből azután egy javított, kombinált változatot valósítottak meg: meglesték, ki visz több cukrot, ezektől elvették, az árát nem adták vissza, s nevüket a hangosbemondón kipellengérezték. „Nem kell egyéb – állapította meg öntelten Szabó Sándor, az akkori tanácselnök –, meg kell nevelni a községet.”

Ez időben történhetett, hogy a Püspökladányba hazalátogató Csák Gyulát – bizonyára még kellően meg nem nevelt – rokonai azzal fogadták, hogy utazzon be Szoboszlóra vagy Debrecenbe két kiló kenyérért, mert annyi sincs, amennyivel megkínálhatnák.³⁶

Az idő haladtával egyre nőtt a pénztelenség. A lakosságnak nem volt pénze, mert vagy nem volt amit eladjon, vagy ha volt is valamije, akkor nem árulhatott. Nem tudta fizetni az adóját, így bajban volt a község pénzháztartása is. 1953 májusában például abban főtt a feje a tanácsnak, hogy „a Tüzép-nél most van tüzelő, s le is tudná szállítani az iskolának az évi szükséglet 40%-át, de csak készpénzért. A tanácsnak azonban nincs pénze, így féltő, hogy az iskolának nem lesz tüzelője.”³⁷ A pénzhiány – mint megállapították – a boltok forgalmának csökkenésében is megmutatkozott.

Ezeket a keserves esztendőket a ladányi nép, ha nehezen is, de kibírta. Hogyisne bírta volna ki, hiszen – mint Csák Gyula írja – „ezeréves rutinja volt hozzá, hogy kibírja. Úgy viselkedtek a néppel szemben – folytatja –, mint az elnyomók és felsőbbrendűek szoktak a tömeggel, a masszával? Hát a nép is tömegként és masszaként állta. Törvénytelenég uralkodott felette? Hát nem sokat adott a törvénytelenek törvényeire, hanem védte magát, ahogy tudta. Bezárkózott, begubózott, és a vegetatív lét őrzésére szorítkozott, mert csakis ezt tehetette.”³⁸

De természetesen nem is múlt el fölöttük nyomtalanul. Ha 1953-ban valamicskét enyhült és 1957-től jobbra is fordult a helyzet, ezek az évek hihetetlenül sokat elvettek abból a lelkesedésből és abból a bizalomból, amely az 1945 utáni esztendőkből kivirágzott a lelkekben. Az ötvenes évek elejének sötét időszaka megmérgezte a kapcsolatokat, gyanakvóvá, bizalmatlanná tette az embereket. Lassan és nehezen engedtek fel az akkori görcsök, s lehet, hogy sok emberben mind a mai napig nem múlt el teljesen azoknak az éveknek a nyomasztó emléke. Azoknak az éveknek... amelyekről Csoóri Sándor így ír, egyik akkori versében:

*Anyámra durván szólnak jött-ment idegenek?
Anyám az ijedtségtől dadog és bereked.
Sötét kendőjét vonván, magányát húzná össze:
ne bántsa többé senki, félelmét ne tetőzze.*³⁹

Halász Péter

³⁶Csák Gyula: i. m. 146. old.

³⁷Vb jkv. 1953. V. 18.

³⁸Csák Gyula: i. m. 147. old.

³⁹Csoóri Sándor: Anyám fekete rózsa. 15 fiatal költő 105 verse. Magvető, Bp., 1957. 50. old.